

PSIHOLOGUL CA MEDIATOR ÎNTRE ȘCOALĂ ȘI FAMILIA TEMPORAR
DEZINTEGRATĂ

Maria LAZO, doctorandă, master în terapii de cuplu și de familie
(Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți)

Silvia BRICEAG, doctor, conferențiar universitar
(Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți)

The Summary

Children activity is influenced by the values spread in their families. In family sistem theories, the problems like school failure are considered to be the symptoms of problems appearing in family relationship pattern. A decisive role has school psychologist in the process of event restructuring and reorganization inside and outside of the family after one member departed for working abroad. to get the education optimization done school psychologists have to realize that family counseling is an oportunity for people to learn more about theirselves and their relationship so that they can assume the responsability of their own problems. so we describe some methods for specific steps involved in starting family counseling.

În formarea copilului și a comportamentului social al acestuia un rol decisiv îl joacă familia. Vasta paletă de acțiuni, metode cu impact ideologic și psihologic asupra individului face ca familia să devină un obiect de studiu al cercetătorilor, în special al celor din domeniul științelor sociale. Părinții constituie primul model social de influențare a copiilor, ei contribuind la formarea concepției despre viață, a modului de comportament și de relaționare a copiilor. Copilul are nevoie de un climat familial echilibrat în care să se simtă în siguranță. Acest lucru este posibil dacă părinții sunt atenți la nevoile copilului, dau dovadă de înțelegere, sunt calmi și afectuoși, se ocupă de educația lui, interesându-se de evoluția lui școlară, participă la evenimentele din viața școlară a copilului.

Deși familia trebuie asociată cu stabilitatea, echilibrul, moralitatea și durabilitatea, în multe situații ea devine opusul acestora. Chiar dacă de familie se leagă o serie de elemente indispensabile omului și societății: casă, copii, siguranță, afecțiune, intimitate, unele dintre acestea sunt realizate și în alte forme de conviețuire, mai mult sau mai puțin acceptate. Așa se face că în paralel cu forma universală recunoscută a familiei, întâlnim astăzi în Republica Moldova și modelul familiilor temporar dezintegrate. Un lucru care tinde să se piardă în studiile academice este funcționalitatea acestui sistem familial. O familie a cărui membru este plecat temporar la muncă peste hotare pune în pericol interacțiunile configurate a modelului sistemic. Descrierea familiei ca un sistem ne va ajuta să înțelegem că un grup de oameni care interacționează poate funcționa ca o singură entitate, în care comportamentul fiecărui membru este dependent de comportamentul tuturor celorlalți. Viețile oamenilor sunt legate împreună în așa fel încât comportamentul din familie devine un produs

al influenței reciproce [2, p.74]. Orice sistem este un subsistem al unor sisteme mai largi ale comunității, culturii și politicii în care familiile există. Atunci când gândim sistemic, ne dăm seama că copiii sunt sisteme în cadrul sistemelor și că, deși ei răspund forțelor din afara lor, ei sunt, de asemenea, inițiatori, cu imaginație, memorie, rațiune și dorințe. Copiii aparținând acestor sisteme temporar dezintegrate solicită în mod deosebit experiența și priceperea psihologilor școlari. În teoria sistemelor familiale, problemele precum eșecul școlar, obezitatea, alcoolismul etc. sunt interpretate ca simptome ale problemelor existente în pattern-ul relațiilor familiale[3, p.225].

Demersul nostru științific a pornit de la o observație empirică asupra societății în care trăim, a migrării unui număr semnificativ de populație care a ales opțiunea de a munci în străinătate lăsând în urmă familii dezmembrate temporar în care copiii devin primele victime ale fenomenului. Plecarea unui părinte sau a amândurora în străinătate pentru o perioadă mai lungă de timp poate determina apariția unor probleme în performanța școlară. Este, însă, posibil ca efectele negative ale plecării unui părinte în străinătate să poată fi diminuate de efectele pozitive ale plecării cum ar fi: creșterea nivelului de trai. În același timp îndeplinirea aceluiaș set de nevoi pentru o funcționalitate optimă a sistemului familial îi revine părintelui rămas. Acest dezechilibru în exercitarea unei palete vaste de roluri familiale ridică următoarele întrebări: „Cine îl ajută pe copil la realizarea temelor de acasă?”, „Cine supraveghează evoluția școlară?”, „Cine participă la ședințele cu părinții?”. Lipsa controlului poate determina efecte în planul rezultatelor școlare sau a adoptării de comportamente deviate. Literatura de specialitate reflectă că cele mai acute probleme educative, culminând cu eșecul școlar provin din absența atenției părinților față de dezvoltarea copilului, ignorarea lui, dar mai ales datorită despărțirii afective întâlnite în familiile temporar dezintegrate. Vulnerabilitatea copilului face ca el să absoarbă anxietatea din sistemul dezintegrat temporar și să dezvolte simptome. De exemplu, un copil de zece ani care prezintă la școală o tulburare de conduită este posibil să fie cel mai triumphiulat copil din familie (*conflictul este atras de o a treia persoană, care încearcă să-l rezolve sau să ia o poziție*), și de aceea, cel mai prins emoțional sau cel mai afectat de tensiunea lipsei temporare a unui părinte.

În această restructurare și reorganizare a evenimentelor în interiorul și exteriorul familiei un rol decisiv îl au psihologii școlari. Ei devin *avocați* puternici ai schimbării, cu poziții precise asupra modului în care aceste schimbări trebuie să aibă loc. Psihologii școlari, în problema eșecului școlar, practică consilierea copiilor care se face atât individual cât și în grup, fiecare copil fiind ascultat și încurajat să-și spună punctul de vedere, să comunice, să interrelaționeze cu grupul de semeni. Sunt organizate jocuri de grup în cadrul ședințelor de consiliere prin care copiii își dezvoltă spiritul de echipă, spiritul competitiv, relaționează mai bine unul cu celălalt. Astfel de intervenție ține cont de ceea ce ne putem aștepta de la copil să facă la vârsta și nivelul dezvoltării lui. Eșecul este explicat în termeni liniari. Tratăm problema ca pe un simptom de disfuncțiune cu cauze

istorice. Explicațiile liniare iau forma *A*, cauzele *B*. Iluzia unei influențe unilaterale temperează psihologii școlari, în special când cunosc numai o parte a realității copilului ce prezintă un insucces școlar. Chiar dacă nu este posibil să înțelegem copiii fără să luăm în considerație contextul lor social, în special familia, am greși dacă ne-am limita numai la suprafața interacțiunilor – la comportamentul social separat de experiența internă. Să presupunem, de exemplu, că un tată se plînge despre comportamentul fiului său: *”Este fiul meu. Este nepoliticos și nepăsător față de carte”*; psihologul: *„Cine l-a învățat așa?”*. În loc să accepte punctul de vedere al tatălui că el este o victimă a răutății fiului său, întrebarea provocatoare a psihologului îl invită pe tata să caute modele de influență reciprocă. A învăța să gîndească circular, mai degrabă decît linear, îi dă putere tatălui să se uite la jumătatea din ecuația pe care o poate controla. În acest context sugerăm psihologilor școlari să apeleze la consilierea de familie pentru diminuarea eșecului copiilor din familiile temporar **dezmembrate**. Profesorii trebuie să știe că pot recomanda serviciile psihologului școlar familiilor temporar dezintegrate atunci când copilul poate fi *„pacientul identificat”*. În cele ce urmează vom descrie unele repere pentru consilierea de familie **care poate fi realizată de psihologii școlari**.

Contactul inițial prevede o căldura sufletească, sinceritate și accesibilitate care pot fi transmise membrilor familiei prin telefon chiar înainte de vizită. Primele impresii tind să creeze așteptări care pot influența puternic efectul terapeutic. Unele amănunte de rutină, dar ajutătoare, care pot promova pozitiv contactele inițiale sunt: evitarea biroului ca barieră între consilier și clienți; lăsarea unor clienți să aleagă unde vor să se așeze, recunoscînd că unii vor dori să fie în apropierea ușii, în special în timpul contactului inițial; strîngerea de mîna după prima vizită, nu la primul contact, deoarece acest gest va însemna mai mult pentru client după ce ajunge să cunoască puțin psihologul; folosirea atingerilor și „bătaia pe umăr” cu discreție, luînd în considerare confortul și valorile membrilor de familie; întîmpinarea clienților la ușa biroului; conducerea clienților la ușă la sfîrșitul sesiunii spunînd *„la revedere”* și reamintindu-le de următoarea întîlnire *„aștept cu plăcere să ne vedem și săptămîna viitoare”*; evitarea uitării la ceas cînd clientul vorbește.

Implicarea membrului familiei reticent. Cînd numai copilul apare la interviul inițial în cabinetul psihologului școlar sau la evaluarea inițială, veți dori să enunțați ideea că, în mod ideal, toată familia ar trebui să participe. Convingerea membrilor familiei să participe la consiliere poate fi făcută în mai multe feluri. Nu acceptați ideea că membrul reticent nu va veni. Încercați să deduceți circumstanțele care stau la baza absenței sau a reticenței și ajutați membru dispus să le facă față. Dacă situația a fost coercitivă, s-ar putea să fie benefică antrenarea membrului prezent să ceară celorlalți membri ai familiei, într-o manieră pozitivă, neamenințătoare, să vina măcar la o ședință. Ați putea accentua faptul ca dumneavoastră nu sunteți interesat deloc să dați vina pe cineva, ci mai degrabă să îmbunătățiți comunicarea, că nu doriți să discutați trecutul ci mai degrabă să găsiți

modalități mai bune pentru interacțiunile din prezent sau viitor. Explicarea faptului că consilierea familială nu este un tratament pentru oameni „bolnavi” ci o experiență educațională care are ca scop îmbunătățirea relațiilor dintre membrii familiei, poate minimaliza amenințarea. Provoacarea procesului evaluării inițiale constă în stabilirea unui climat de acceptare în care fiecare membru al familiei se așteaptă să exploreze și să învețe despre reorganizarea sistemului familial într-o manieră neconstrângătoare, mai degrabă decât anticipând coerciția, rușinea și/sau cererile. Lucrul cel mai important este să aduceți familia în consiliere. Uneori refuzul de a participa se bazează pe credința că insuccesul școlar al copilului este practic determinat de comportamentul acestuia. Părintele reticent ar putea spune „*nu are niciun rost*” sau „*pur și simplu nu va merge*”. O modalitate pentru a combate acest tip de descurajare este de a sugera familiei să stabilească o perioadă de timp în care vor face toate eforturile, cu ajutorul profesionistului, pentru a îmbunătăți situația copilului cât este posibil. Fără acest efort suplimentar, nu vor ști niciodată dacă asistența din exterior ar fi putut ajuta copilul să reziste și să devină satisfăcător.

Ar trebui evaluată **motivația** pentru a ajuta copilul în problema eșecului școlar. Acest lucru poate fi făcut prin a cere fiecărui membru să măsoare dorința de a îmbunătăți situația pe o scală de la 0 (nici o dorință) la 10 (puternic hotărât). Este o informație utilă pentru dumneavoastră, deoarece cu cât motivația este mai mare, cu atât individul este mai dispus să facă schimbări comportamentale și cu atât mai repede puteți începe promovarea reorganizărilor ori restructurărilor în sistemul familial. Alternativ, puteți vedea membrii familiei împreună și să se focalizeze asupra aspectelor pozitive și negative ale relațiilor acestora. Această aprovizionare poate ajuta uneori părintele care pleacă la munci peste hotare să vadă mai clar ce poate pierde sau câștiga dacă își părăsește familia temporar.

Patternuri-le de interacțiune devin o sursă bogată de cunoștințe cu privire la comportamentul interacțional din cadrul familiei. Observați cine spune primul **povestea** și cum reacționează ceilalți. Trebuie de a atrage atenția la modul în care sunt exprimate neînțelegerile. Pe măsură ce vă răspund la întrebări, observați cum sunt descrise conflictele de valori. Se ascultă unul pe celălalt? Comunicarea este directă sau există mesaje duble, scopuri ascunse sau se caută un țap ispășitor? Unul dintre membrii familiei tinde să fie agresiv, invitându-l astfel pe celălalt să fie pasiv? Pare să fie o relație de luptă pentru putere? Cum este împărțită puterea de luare a deciziilor? A existat violență sau există un tip subtil de exploatare? Dacă da, cum este provocat sau întărit de către victimă? Care sunt amenințările? Care sunt punctele forte ale relațiilor? Membrii stau aproape unul de celălalt? Se ating sau își zîmbesc? Prin observarea sensibilă a interacțiunilor verbale și nonverbale, puteți începe să identificați patternurile de interacțiune care sunt reflecții importante a ceea ce se întâmplă acasă. Din aceste informații puteți evalua achizițiile comportamentale ca și deficitalele copilului care sunt achiziționate din sistemul familial.

De la actuala școală societatea așteaptă astăzi totul: să transmită copiilor cunoștințe, să-i protejeze, profesorii să fie părinții care răspîndesc valorile și tradițiile neamului, să-i pregătească pe copii către un viitor incert, psihologii să-i adapteze la condițiile actuale de trai îndemnându-i spre un succes în carieră și nu numai, dar, oare școala contemporană poate asigura toate aceste funcții la nivel optim?

Pentru optimizarea învățămîntului spre o societate bazată pe cunoaștere psihologii școlari trebuie să vadă consilierea de familie ca pe o oportunitate pentru părinți de a învăța mai mult despre ei înșiși și despre relațiile lor cu copii, în așa fel încît să poată să-și asume responsabilitatea propriilor probleme. Consilierea de familie ajută membrii familiei să renunțe la gîndirea liniară și să găsească greșeala pentru a se confrunța și a explora propriile lor roluri la problemele copilului abandonat temporar.

Referințe bibliografice:

- Robert P. Liberman, Eugene G. Wheeler, Louis A.J.M. de Visser, Julie Kuehnel, Timothy Kuehnel. Handbook of Marital Therapy: A Positive Approach to Helping Troubled Relationships . Publisher: Springer-Verlag New York, LLC, 1980. 288 p. ISBN 0306402351;
- Nicolas, Michael P.; Schwartz, Richard C. Terapia de familie: Concepte și metode, ediția a VI-a. Ed: Pearson Education, 2004. Ed în lb.română publicată de Asociația de terapie familial, 2005. 549.p ISBN 973-0-03932-1;
- Turliuc Maria Nicoleta. Psihologia cuplului și a familiei. Iași: Ed. Performantica, 2004. 248 p. ISBN 973-7994-80-9;
- Turliuc Maria Nicoleta; Tobolcea Iolanda (coord). Violența în familie: Între stigmatizare, acceptare social și intervenție terapeutică. Iași: Ed. Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2008. 374 p. ISBN 978-973-703-357-4.